

DOI: 10.11649/abs.2020.001

Jolanta Mędelska

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

Bydgoszcz

jolantamedelska@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0003-4924-0163>

Marek Marszałek

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

Bydgoszcz

marmarsz@ukw.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0002-5265-2583>

***Łbem muru nie przebijesz.
Na tropach frazematyki północnokresowej
końca XX wieku***

Przedmiotem naszych rozważań uczyniliśmy regionalne (północnokresowe) wielowyrazowe jednostki języka.

Zgodnie z koncepcją Andrzeja Bogusławskiego za jednostki języka uznajemy komponenty dane, odtwarzalne w mowie (Bogusławski, 1976, s. 357), czyli „wielkości, których na żadne drobniejsze elementy o tej samej naturze funkcjonalnej rozłożyć się nie da” (Bogusławski & Wawrzyńczyk, 1993, s. 11). Użytkownicy języka traktują tego rodzaju jednostki jako gotowe elementy leksykalne i wykorzystują je bezpośrednio do konstruowania większych całości, takich jak grupy wyrazowe i zdania (Bogusławski & Danielewiczowa, 2005, s. 8). Mowa o reproductach, a nie produktach

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 PL License (creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2020.

Publisher: Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences
[Wydawca: Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk]

językowych (Grochowski, 1982, s. 28)¹. „Reprodukt może mieć jednowyrazową bądź wielowyrazową postać formalną i metaforyczny bądź niemetaforyczny status znaczeniowy” (Chlebda, 2010a, s. 140).

Obiekty wielowyrazowe to wszelkie jednostki języka składające się z więcej niż jednego wyrazu, tj. „inne niż od spacji do spacji (lecz bez spacji pomiędzy)” (Wierchoń, 2008, s. 10). Wymiennie (i umownie²) będziemy nazywać tego rodzaju całości *reproduktami wielowyrazowymi* albo też będziemy się posługiwać ugruntowanym w językoznawstwie terminem *frazemy*³. Zasób frazemów danego języka, czyli zbiór reproduktów (na ogół) wielowyrazowych, to jego *frazematyka*⁴.

Trzeba też wyeksponować w tym miejscu fakt, w świadomości ogółu użytkowników języka wcale nieoczywisty, że w zasobach leksykalnych wielowyrazowce zdecydowanie dominują liczebnie nad wyrazami⁵. A. Bogusławski szacował, że tych pierwszych są miliony („grube miliony”), tych drugich zaś – zaledwie setki tysięcy (Bogusławski, 1989, s. 19). Dziś, kiedy w teorii i praktyce leksykograficznej wykorzystuje się stale doskonalone techniki komputerowe, kiedy rozkwita językoznawstwo korpusowe, można pokusić się o precyzyjniejsze oszacowanie tej dysproporcji. Otóż przypuszcza się, że w najnowszych słownikach, które rejestrują właśnie jednostki języka, pojedyncze wyrazy trafiające do siatek haseł „stanowią na pewno ułamek, być może [...] nie więcej niż 1%; reszta to jednostki o statusie podhaseł [...]” (Wawrzyńczyk, 2015b, s. 10). Jan Wawrzyńczyk, autor sukcesywnie publikowanego kilkunastotomowego *Fotoprzeglądu frazematycznego* (Wawrzyńczyk, 2013, 2014, 2015a), z pokorą oczekuje, że ten imponujący rejestr obejmie „choć część pejzażu frazeologicznego polszczyzny XIX–XXI w. [...]” (Wawrzyńczyk, 2013, s. 9). Wypowiedź ta dobitnie świadczy o rzeczywistych rozmiarach zasobów polskich wielowyrazowców.

---

¹ Wcześniej o potrzebie odróżniania związków wyrazowych reprodukowanych z pamięci od związków wyrazowych tworzonych w procesie syntezy pisał Andrzej M. Lewicki. Te pierwsze nazwał stereotypami, te drugie – konstrukcjami (Lewicki, 1976, ss. 22–23).

² Podzielałmy stanowisko E. Kozioł-Chrzanowskiej: „nie wszystkie reproduktu spełniają warunki stawiane jednostkom języka (jednostkom leksykalnym) przez autorów wcześniejszych [niż W. Chlebda – J. M., M. M.], przyjętych już w lingwistyce definicji tego terminu” (Kozioł-Chrzanowska, 2014, s. 145).

³ Cechą charakterystyczną frazemów jest ich „odtwarzalność-w-danej-sytuacji” (Chlebda, 2003, s. 49).

⁴ W. Chlebda używa wymiennie nazw: *wielowyrazowa jednostka języka*, *wielowyrazowiec odtwarzalny*, *frazem*, *kolokacja*, *reprodukt*, ponieważ „wszystkie mieszczą się w polu pojęciowym jednej dziedziny: szeroko rozumianej frazeologii (czy jej najszerszego wydania – frazematyki)” (Chlebda, 2010b, s. 15).

⁵ „[...] większość jednostek języka to nie pojedyncze wyrazy” (Bogusławski, 1976, s. 357). Por. też opinię fotoleksykografów, Jana Wawrzyńczyka i Piotra Wierchoń, o jednostkach hasłowych złożonych, które „pod względem ilościowym w tekstach ekscerpowanych, nie tylko przez nas, przeważają, zawsze przeważały” (Wawrzyńczyk & Wierchoń, 2017, s. 10).

Ustalenie, które z całości wielowyrazowych są jednostkami języka, a które nie są, nierzadko nastrocza badaczom wiele trudności. O tego rodzaju zmaganiach z materiałem językowym pisze otwarcie Wojciech Chlebda:

[...] nasze mniemania i podejrzenia jedynie g r a n i c z ą z pewnością, że dany twór językowy jest „znakiem odrębnego desygnatu”, czyli właśnie jednostką języka. W proces ustalania granic, kształtu, formalnej i znaczeniowej postaci jednostek języka wkładamy całą naszą wiedzę, kompetencję językową i dobrą wolę – ale czy nasze decyzje i ustalenia są rzeczywiście „zgodne z prawdą”, mają wartość nieodwołalną? (Chlebda, 2014, s. 50).

O trudnościach z odróżnieniem wielowyrazowców od wprawdzie obecnych w uzusie i już ustabilizowanych, ale jednak niefrazematycznych złożeń, wspominają też inni badacze. Na przykład Andrzej Bogusławski i Magdalena Danielewiczowa zilustrowali ten problem za pomocą często dziś spotykanego zwrotu *powiedz to komu innemu*, w którym „w miejsce członu *komu innemu* można wstawić dowolną frazę imienną w celowniku będącą oznaczeniem osoby lub osób, np.: *Powiedz to swojemu mężowi, Powiedz to tej Pani [...]*”. Możliwość dokonania takich substytucji oznacza, że *powiedz to komu innemu* jest produktem językowym, a nie – jak się początkowo mogło wydawać – reproduktom (Bogusławski & Danielewiczowa, 2005, s. 12; zob. też: Wołk, 2016).

Tak więc na zasoby słownikowe polszczyzny składają się wszystkie jednostki języka. Ich zróżnicowanie formalne, kształtowe (czy to pojedynczy wyraz, czy też konstrukcja wielowyrazowa) jest bez znaczenia, zgodnie bowiem z przekonaniem wyrażonym przez A. Bogusławskiego jednostek języka nie należy kontrastować w sensie innym niż ten czysto techniczny (Bogusławski, 1976, s. 357). Dziś obserwuje się wśród badaczy tendencję do całościowego (bez rozbijania na leksemy i frazemy) analizowania i opisywania słownictwa⁶. Najpełniej przejawia się ona w tzw. sondach słownikowych przedstawianych przez A. Bogusławskiego i kolejnych współautorów⁷ (Bogusławski & Danielewiczowa, 2005; Bogusławski & Garnysz-Kozłowska, 1979; Bogusławski & Wawrzyńczyk, 1993) oraz w pracach o charakterze fotoleksykograficznym (Wawrzyńczyk, 2018). Zauważalny jest także wyraźny wzrost zainteresowania badaczy jednostkami ponadwyrazowymi, czyli rozkwit szeroko rozumianej frazematyki jako dziedziny językoznawstwa (m.in. Chlebda, 1991, 2003, 2010b; Dziamska-

---

⁶ Nienową, dodajmy. U schyłku XIX wieku A. Krasnowolski zatytułował swój poradnik dla piszących: *Słowniczek frazeologiczny* (Krasnowolski, 1899). Czytelnik znajdzie w tej pracy – wbrew oczekiwaniom – zarówno połączenia wyrazowe, jak i pojedyncze wyrazy.

⁷ Zaskakująco brzmi też tytuł pierwszej sondy słownikowej A. Bogusławskiego: *Addenda do frazeologii polskiej*, ponieważ mamy w niej i frazemy, i wyrazy (Bogusławski & Garnysz-Kozłowska, 1979). A. Bogusławski już wcześniej umownie nazwał wszelkie jednostki języka frazeologią (Bogusławski, 1976, s. 359).

-Lenart, 2018; Kozioł-Chrzanowska, 2012, 2014; Lewicki, 2003; Müldner-Nieckowski, 2007, 2017; Tyrpa & Rak, 2010, 2015). To dzięki rozwojowi badań nad frazemami koniec końcem nadano jednostkom wielowyzrazowym należną im rangę.

Jednakże owo niegaspnące duże zainteresowanie oraz zadowolający stan badań dotyczy tylko języka polskiego używanego na obszarach etnicznych.

Badacze polszczyzny północnokresowej zdają się wielowyzrazowców nie dostrzegać albo też bagatelizować je. Jedni obejmują nazwą *słownictwo (słownik), leksyka regionalna* tylko pojedyncze wyrazy, m.in. Jerzy Trypućko (Trypućko, 1957, s. 105 i kolejne), Halina Satkiewicz (Satkiewicz, 1991), Bogusław Nowowiejski (Nowowiejski, 1991a), Barbara Dwilewicz (Dwilewicz, 1997, ss. 98–124), Anna Zielińska (Zielińska, 2002, ss. 116–127), Marek Marszałek (Marszałek, 2006), inni skupiają się generalnie na wyrazach, wstawiając między nie – jakby nie do końca świadomie, przez przeoczenie – dwie–trzy jednostki nieciągłe, m.in. Elżbieta Koniusz (Koniusz, 2001, ss. 84–126), Zofia Sawaniewska-Mochowa (Sawaniewska-Mochowa, 2002, ss. 133–195), Halina Karaś (Karaś, 2002, ss. 277–360), jeszcze inni przeplatają wprawdzie rejestry wyrazów północnokresowych tamtejszymi frazemami, jednak frazematów notują niewspółmiernie mało, np. Janusz Rieger (Rieger, 1996⁸, 1999⁹; Rieger i in., 2006¹⁰), Tadeusz Lewaszkiewicz (Lewaszkiewicz, 2017, ss. 391–454¹¹) czy Iryda Grek-Pabisowa i jej zespół¹² (Grek-Pabisowa i in., 2017¹³).

Niewiele lepiej – wbrew oczekiwaniom – prezentują się północnokresowe zasoby frazematyczne w pracach tych badaczy, którzy podają je w osobnych działach: Zofii Kurzowej (Kurzowa, 1993, ss. 460–463¹⁴), Jolanty Mędelskiej (Mędelska, 1993,

⁸ Np. *nie już nie* ‘chyba’ (s. 96).

⁹ Mamy tu – obok nielicznych wielowyzrazowców wplecionych między pojedyncze wyrazy, np. *leży jak płast* ‘leży nieruchomy, sztywny’ (s. 62) – około trzydziestoelementowy wykaz zatytułowany: *Często używane zwroty gwary wileńskiej* (s. 75–76).

¹⁰ Jednostki nieciągłe trafiają się tu z rzadka jako hasła słownikowe, np. *część częścią* ‘dokładnie’, oraz *część* jako podhasła, np. w hasle *czesać: cesać kolek (kolki) (na głowie)* ‘dręczyć, maltretować kogoś’ (s. 167).

¹¹ Tu rejestr liczy 4200 jednostek, w tym zaledwie kilkadziesiąt rozmaitych wielowyzrazowców, np. *napoić ryło* ‘napić się alkoholu’ (s. 428).

¹² Obecność połączeń wyrazowych w tym słowniku wynika z samej jego koncepcji, por.: „Została mu nadana tradycyjna postać słownika jednojęzycznego, w którym po lewej stronie zapisany jest wyraz hasłowy, po prawej jego znaczenia. Dalej podaje się przykłady użyc w kontekście [...], stałe związki wyrazowe (utarte zwroty) i frazeologizmy” (s. 8; zob. też s. 29).

¹³ Autorzy podają około 13 400 hasel i około 1360 „utartych zwrotów i frazeologizmów” (s. 8), np. *Na becze długo siedzieć* ‘mieć nogi na becze prostowane’ (s. 92).

¹⁴ Rozdział *Frazeologia* zawiera 50 wielowyzrazowców, np. *kotlety odbijane* ‘kotlety siekane lub bite’ (s. 460), podczas gdy wyrazów omówiono 1200.

ss. 208–209¹⁵ oraz 266–272¹⁶), Mirosława Dawlewicza (Dawlewicz, 2000¹⁷), Kingi Geben (Geben, 2003¹⁸).

Wyłącznie frazematyce północnokresowej, głównie jednak tradycyjnie pojmowanej frazeologii, poświęcono kilkanaście artykułów (m.in. Lindert, 1972, ss. 81–87; Marszałek, 2015, ss. 433–445, 2016, ss. 27–39; Nowowiejski, 1991b, ss. 309–316; Гюлюмянц, 1982, ss. 225–231; Маршалэк, 2002, ss. 42–46; Мэндэльская, 2002, ss. 12–17; Ройзензон & Гольцекер, 1982, ss. 233–242), co – nie tylko na tle tysięcy opublikowanych prac o polszczyźnie za północno-wschodnią granicą etniczną – jest wielkością znikomą.

Jak dotąd frazematyka północnokresowa została przedstawiona najpełniej w monografii J. Mędelśkiej (Mędelśka, 2000, ss. 486–594). Wprawdzie rozmaite wielowyrazowce w liczbie około 1120¹⁹ stanowią już w niej znaczny odsetek analizowanego materiału (por. 2480 jednostek jednowyrazowych), jednak ciągle nie odzwierciedlają rzeczywistego bogactwa frazemów północnokresowych.

Zastanawiając się nad przyczynami ignorowania przez badaczy jednostek nieciągłych, można wskazać ich „nierzucanie się w oczy”²⁰ czy też – innymi słowy – „objawianie się w sposób nieoczywisty” (Wierzchoń, 2008, s. 10). Może to być przeszkoda szczególnie istotna właśnie w wypadku wielowyrazowców północnokresowych, będących najczęściej odzianymi w polskie słowa kalkami frazemów obcych (rosyjskich, białoruskich, litewskich). Tak zakamuflowane jednostki ponadwyrazowe nawet specjalistom trudno wychwycić momentalnie i zidentyfikować jako całości o charakterze regionalnym²¹. Pomijanie wielowyrazowców w analizach i opisach prowadzi do

¹⁵ W tym dziale, zawierającym tylko jednostki poświadczane przed II wojną światową, mamy zaledwie 5 frazeologizmów, np. *wszystko równo* ‘wszystko jedno’ (wobec 78 wyrazów).

¹⁶ Tu już zarejestrowano 80 wielowyrazowców (np. *żyj i ciesz się* ‘żyć nie umierać’) wobec około 300 jednostek jednowyrazowych.

¹⁷ Na s. 77–78 są cytaty frazeologiczne (np. *wsie aramaty francji* ‘zapach brudnych skarpet’), na s. 81–82 – strukturalne kalki frazeologiczne (np. *przymierzyć białe tapeczki* ‘umrzeć’). Jednak – na tle 2715 odnotowanych jednostek – reprezentacja wielowyrazowców jest ciągle znikoma.

¹⁸ Mamy tu 2480 jednowyrazowców oraz nieliczne na tym tle połączenia wyrazowe: kalki strukturalne wielowyrazowe, m.in. na s. 144–155, np. *niżej trawy, ciszej wody siedzieć* ‘zachowywać się bardzo cicho, spokojnie’ (s. 147), frazeologiczne kalki semantyczne, np. *idzie deszcz* ‘pada’ (s. 142), a także ok. 40 wyrażen, zwrotów i fraz defektywno-deformacyjnych, np. *ostre przybory* ‘sztućce’ (s. 155).

¹⁹ Na przykład *herbata bajkowa* ‘herbata liściasta’ (s. 498), *nie poznać* ‘trudno poznać’ (s. 562), *morze po kolana* ‘nic nie straszne’ (s. 575), *Gdzie nianiek sześć, tam nie ma co jeść* ‘Gdzie kucharek sześć, tam nie ma co jeść’ (s. 592).

²⁰ Por. uwagę A. Bogusławskiego o jednowyrazowych jednostkach języka: „one najbardziej rzucają się w oczy” (Bogusławski, 1989, s. 19).

²¹ Niezbędne jest tu perfekcyjne wyczucie językowe, dobra orientacja w lokalnej frazematyce, szczególne wyczulenie na nią oraz doskonała znajomość współfunkcjonujących na Kresach Wschodnich obcych systemów językowych.

ukazywania nie do końca prawdziwego obrazu leksyki północnokresowej, w szczególności w zakresie jej genezy²².

W przyszłości zamierzamy przedstawić – na bardzo szerokim tle historycznym i geograficznym oraz z uwzględnieniem wszystkich odmian polszczyzny zza północno-wschodniej granicy etnicznej²³ – opis frazematyki należącej do północnokresowego dialektu kulturalnego w jego odmianie pisanej (język prasy i wydawnictw książkowych). Opis ten uzupełni dwie odrębne i dotąd najpełniejsze deskrypcje leksyki północnokresowej okresu radzieckiego (Marszałek, 2006; Mędelska, 2004) o jej niezbadany i nieprezentowany obszerny fragment: regionalne jednostki wielowyrazowe. Materiał językowy zebraliśmy kilkanaście lat temu w trakcie opracowywania wspomnianych monografii. Ekscerpt jest duży, w zasadzie kompletny, liczy kilka tysięcy jednostek²⁴ (zob. Mędelska & Marszałek, 2019a).

Przeszkodę w realizacji projektu stanowią jednak przedstawione wyżej olbrzymie luki w dzisiejszej wiedzy o północnokresowych całościach wielowyrazowych. Niedostatek obszernych, w miarę kompletnych i datowanych rejestrów frazemów północnokresowych uniemożliwia rzetelny opis nowo wyekscerpowanych wielowyrazowców, bez nich bowiem nie można ustalić statusu neologicznego lub nieneologicznego całościek ponadwyrazowych, ich genezy²⁵ czy też dokonać trafnej lematyzacji²⁶ haseł²⁷. Poza tym badacze nie dysponują dotąd jednolitym schematem opisu jednostek nieciągłych, czyli takim, który umożliwiłby konfrontowanie różnorodnego materiału językowego. Podejmując dziś szeroko zakrojone prace badawcze, należy nie tylko przedstawić reprezentatywną kartotekę frazemów, ale też zgromadzić w jednym miejscu wielowyrazowce północnokresowe obecne w rozmaitych źródłach, lecz w nich nieopisane albo też opisane niewystarczająco²⁸. Byłaby to frazematyczna baza porównawcza.

---

²² O przenoszeniu wielowyrazowców do słowników frazeologicznych jako „zabiegu sztucznym, technicznym, niszczącym naturalną spójność obrazu polskiego słownictwa jako sumy jednostek leksykalnych” piszą J. Wawrzyńczyk i P. Wierzchoń (Wawrzyńczyk & Wierzchoń, 2017, ss. 7–8).

²³ Pozwoli to na stałe utrzymywanie w polu widzenia frazematyki północnokresowej od jej zarania po wiek XXI i w pewnym sensie włączenie jej do prowadzonej analizy.

²⁴ Zawiera terminy złożone (w tym np. nazwy świąt, kościołów, złożone nazwy geograficzne), frazeologizmy, porównania, parafrazy, przysłowia, sposoby zwracania się do innych, wyzwiśka, formuły (grzecznościowe, religijne, używane w rozmowach telefonicznych, w programach telewizyjnych, w siłach zbrojnych, w sądach), a także tytuły utworów literackich czy muzycznych, tytuły filmów, działów w gazetach, tradycyjne zakończenia bajek, repliki dialogowe, wtrącenia tekstowe, ponaglenia, napisy miejskie oraz rozmaite inne wielowyrazowce, np. *ani blisko* ‘nawet na krok’.

²⁵ W obliczu stosunkowo częstej zbieżności formalnej leksyki białoruskiej, rosyjskiej, a także, choć rzadziej, litewskiej.

²⁶ Lemma – „etykieta słowna, za pomocą której leksem [tu: frazem] jest reprezentowany w słowniku” (Müldner-Nieckowski, 2007, s. 280).

²⁷ Na konkretnym przykładzie piszemy o tych problemach w: Mędelska & Marszałek, 2019b.

²⁸ W przyszłości w sukurs badaczom wielowyrazowców przyjdzie dygitalizacja zbiorów, w tym północnokresowych (Fedorushkov, 2018; Wierzchoń, 2010).

Inicjując tworzenie takiej obszernej bazy porównawczej, chcemy w tym miejscu zaprezentować jej bardzo skromny pierwszy fragment, a mianowicie frazematykę regionalną wyekscerpowaną ze źródła już częściowo badanego (Mędeńska, 2007²⁹), czyli ze słownika litewsko-polskiego wydanego w Wilnie u schyłku XX wieku, pierwszej tego rodzaju obszernej pracy opublikowanej na Litwie po II wojnie światowej (Kalėda i in., 1991). Słownik liczy 557 stron i zawiera – jak deklarują autorzy – około 50 tysięcy wyrazów. Obejmuje „ogólny zasób słownictwa literackiego języka litewskiego” oraz jego – w zamierzeniu – ogólnopolskie odpowiedniki. Hasła w przedziale liter *A–P* opracowali Algis Kalėda³⁰ i Barbara Kalėdienė³¹, w przedziale *R–Ž* – Marija Niedzviecka³².

Na potrzeby tego artykułu ekscerpowaliśmy materiał językowy z przedziału liter *B–D* (s. 53–109) oraz *R–Sukrus* (s. 394–456).

Spośród podanych w badanym źródle odpowiedników przekładowych i ilustracji tekstowych oraz spośród umieszczonych tam po znaku pustego rombu „frazologizmów i utartych zwrotów” wypisaliśmy wszelkie konstrukcje wielowyrazowe zawierające jakiegokolwiek elementy regionalne, np. *biedy męczą* i *bieda, że nie ma zdrowia* (s. 59) z rzeczownikiem *bieda* ‘nieszczęście’, *kto się droży* (s. 69) z *drożyć się* ‘sprzedawać drogo’, *starożytni Litwini czcili wielu Bogów* (s. 92) z *starożytny* ‘dawny’, *ósma godzina rano* (s. 406) z zaburzoną szykiem składników (‘godzina ósma rano’) czy *siemiona lnu* (s. 416) ‘nasiona lnu’ lub ‘siemię lniane’ z zaburzeniem liczby gramatycznej. Ekscerpt liczył około 100 konstrukcji ponadwyrazowych. Po przebadaniu tego materiału „na frazematyczność” ujawniliśmy w nim 20 reпродукtów wielowyrazowych, czyli frazemów³³.

Owe specyficzne wielowyrazowce północnokresowe przedstawimy tu w formie sformalizowanej, czyli w postaci nowoczesnego słownika, zbudowanego na zasadach opisu jednostek języka opracowanych przez A. Bogusławskiego i M. Danielewiczową (Bogusławski & Danielewiczowa, 2005, ss. 14–27). Koncepcja ta została przez

---

²⁹ Pokazano osobliwości północnokresowe z zakresu fonetyki, słowotwórstwa, fleksji, składni. Leksykę (w tym jednostki nieciągłe) z braku miejsca przedstawiono fragmentarycznie. Eksploracji poddano 100 stron słownika (50 początkowych, 50 końcowych, czyli w przedziale litery *A* oraz liter *Toly–Ž*).

³⁰ Żył w latach 1952–2017, urodzony w miejscowości Mašnyčios w rejonie orańskim (Litwa) profesor, lituanista i polonista, specjalista w zakresie literaturoznawstwa, tłumacz literatury polskiej na litewski, „Litwin o poważnym dorobku naukowym, łączącym lituanistyczne i polonistyczne zainteresowania, badacz o empatycznym stosunku do literatury i kultury polskiej, traktowanej jako składnik wielokulturowego dziedzictwa Wielkiego Księstwa Litewskiego” (Bujnicki, 2017, s. 260).

³¹ Barbara Kalėdienė z domu Brzezińska, żona Algisa Kalėdy, żyła w latach 1952–2004, pochodziła z Krakowa. Była absolwentką UJ, dziennikarką i tłumaczką (Kasner, 2018, s. 289).

³² Wilnianka, absolwentka sławistyki na Uniwersytecie Leningradzkim, docent, wykładowca m.in. literatury i kultury polskiej w Wileńskim Instytucie Pedagogicznym, zmarła w roku 2005 (Turkiewicz, 2005).

³³ Pozostały materiał językowy, osobliwy, północnokresowy, ale niefrazematyczny, zamierzamy przedstawić w innym miejscu.

nas zmodyfikowana, dostosowana do specyficznych potrzeb deskrypcji frazemów północnokresowych. Formalizacja pozwala utrzymać w ryzach bardzo zróżnicowany materiał językowy, sprawia, że jego opis staje się homogeniczny i maksymalnie przejrzysty.

Każdy artykuł hasłowy obejmie wokabulę, zapis kształtu wielowyrzowca północnokresowego, informację o możliwych wypełnieniach pozycji walencyjnych (K), charakterystykę semantyczną (S), właściwości pragmatyczne (P), odpowiednik ogólnopolski (Ogpol.), zapisy w innych źródłach (Z), wskazanie genezy frazemu północnokresowego (G).

W opisie wykorzystujemy następujące symbole nieliterowe:

- odpowiednik miejsca walencyjnego w zapisie
- / oboczność postaci jednostki lub jej elementów
- < > fakultatywny człon jednostki
- wymiennosc części jednostki
- ↔ człon alternatywny jednostki
- ▼ ilustracja tekstowa.

Oto sformalizowany opis leksykograficzny frazemów północnokresowych pochodzących z dwóch fragmentów słownika litewsko-polskiego wydanego u schyłku XX wieku³⁴:

BIEGACZ

biegacz krótkich dystansów

S: sportowiec uprawiający biegi na krótkich dystansach

P: *sport*.

Ogpol.: **biegacz na krótkich dystansach**

G: lituanizm: trumpų nuotolių bėgikas.

BYĆ

będzie, co będzie

S: zwrot wyrażający zdecydowanie się na jakieś działanie niezależnie od jego konsekwencji

Ogpol.: **co będzie, to będzie / co ma być, to będzie**

G: rusycyzm: будь что будет.

³⁴ Podajemy lokalizacje poszczególnych haseł naszego słownika w badanym źródle (kolejność: strona, w nawiasie hasło litewskie, w którym można znaleźć dany frazem północnokresowy): 55 (*balduonis*), 58 (*basnirčia*), 60 (*bėgikas*), 61 (*bendras*), 63 (*biciulis*), 67 (*bloguojų*), 74 (*būti*), 77 (*čempionatas*), 396 (*ramus*), 398 (*ratas*), 403 (*režti*), 404 (*riesti*), 406 (*ryžiai*), 414 (*sausuma*), 416 (*sėdėti*), 419 (*sėstis*), 420 (*siena*), 420 (*sietas*), 421 (*signalas*).

będziesz gościem

S: zwrot zapraszający gościa do domu, do zajęcia miejsca na czas wizyty

Ogpol.: proszę się rozgościć▼ *siadaj, będziesz gościem*Z: MęđJP-II, 2000, s. 557³⁵ (*bądz gościem*)

G: wschodniosłowianizm, ros. гостем будешь, błrs. гостцем будзеш; por. też lit. būsi svečias.

CIAĆ

*ktoś_i tnie prawdę w oczy*S: *i* mówi prawdę otwarcie, z całą szczerością, bez ogródek

P: potoczne; obrazowe

Ogpol.: ktoś_i = wygarnia <wali> prawdę <prosto> w oczyG: wschodniosłowianizm, ros. кто-н_i, режет правду-матку в глаза, błrs. хто-н_i, рэжа праўду-матку ў вочы; *kas nors_i rėžia į akis teisybę*.

CICHY

Cicha świnia głęboko ryje

S: ktoś pozornie spokojny i nieśmiały może skrywać całkiem inną naturę, która ujawni się w odpowiednich okolicznościach

P: potoczne; obrazowe

Ogpol.: Cicha woda brzegi rwie

G: białoruszczyzna: Ціхая сьвіньня глыбака рые.

DOBRY

_ ani po dobremu, ani po złemu

K _: fraza czasownikowa wyrażająca negację

S: _ niezależnie od starań

Ogpol.: _ ani prośbą, ani groźbą▼ *nie słucha ani po dobremu, ni po złemu*

G: wschodniosłowianizm: ros. _ ни по-хорошему, ни по-плохому, błrs. _ ні па-добраму, ні па-дрэннаму.

GOŁY

_ na gołą nogę

K _: fraza czasownikowa lub imienna

S: _ na stopy niczym nieosłonięte

Ogpol.: _ na gołe = nogi <stopy>³⁵ Skrótem MęđJP-II oznaczyliśmy pozycję Mędelska, 2000.

▼ *chodzić obutym na gołą nogę*

G: wschodniosłowianizm: ros. _ на голую ногу, błrs. _ на голую нагу.

KRUPA

krupy ryżowe

S: nieugotowane ziarna ryżu spożywczego

Ogpol.: **ryż <spożywczy>**

G: rusycyzm: рисовые крупы; por. też lit. ryžių kruopos i błrs. рысавыя крупы.

ŁEB

Łbem muru nie przebijesz

S: ktoś nie może nic w danej sytuacji zrobić, ponieważ przeszkody i trudności są nie do pokonania

P: potoczne; obrazowe

Ogpol.: **Głową muru nie przebijesz**

G: wschodniosłowianizm: ros. Лбом - стены <стену> не прошибешь, błrs. - Лбом <лбом> сцяны не праб'еш.

MISTRZOSTWA

mistrzostwa piłki nożnej

S: zawody sportowe, w których wyłania się najlepszą drużynę w piłce nożnej

Ogpol.: **mistrzostwa w piłce nożnej**

G: lituanizm: futbolo čempionatas.

NOCNY

nocny włóczyki

S: ktoś, kto lubi późno chodzić spać

P: potoczne; obrazowe

Ogpol.: **nocny marek**

G: wschodniosłowianizm, ros. ночной гуляка, błrs. начны гуляка.

PRZYJACIEL

Przyjaciela poznasz w biedzie

S: szczerzy przyjaciel nie opuszcza kogoś, gdy ten ma kłopoty

Ogpol.: **Prawdziwych przyjaciół poznajemy w biedzie**

G: lituanizm: Bičiulį nelaimėje pažinsi.

RODZAJ

rodzaj ogólny

S: rodzaj rzeczownika przyjmowany w zależności od płci osoby, którą on oznacza

P: *gram.*

Ogpol.: **rodzaj wspólny**

G: wschodniosłowianizm, błrs. агульны род, ros. общий род; por. też lit. bendroji giminė.

RZADKI

rzadki jak sito

S: taki, że widać przez niego to, co jest pod nim lub za nim

P: potoczne; obrazowe

Ogpol.: **rzadki jak oka w sieci**

G: lituanizm: retas kaip sietas.

SIEDZIEĆ

ktoś_i siedzi jak na igłach

S: *i denerwuje się, jest niespokojny, zniecierpliwiony*

P: potoczne; obrazowe

Ogpol.: *ktoś_i siedzi jak na - szpilkach <szpilach>*

G: wschodniosłowianizm, ros. кто-н._i сидит как на иголках, błrs. хто-н._i сядіць як на іголках; por. też lit. kas nors_i sėdi kaip ant adatų.

SKRĘCIĆ

ktoś_i skrecił kogoś_j w barani róg

S: *i zmusił j do uległości, podporządkował j sobie*

P: potoczne; obrazowe

Ogpol.: *ktoś_i nagiął komuś_j kark*

G: wschodniosłowianizm, ros. кто-н._i скрутил кого-н._j в бараний рог, błrs. хто-н._i скруціў каго-н._j у бараноў рог.

SUCHY

suche miejsce

S: część skorupy ziemskiej niepokryta wodami mórz i oceanów

Ogpol.: **ziemia**

▼ *wyciągnąć sieci na suche miejsce*

G: wschodniosłowianizm, ros. суша, błrs. суша; por. też lit. sausuma.

SYGNAŁ

sygnał samochodowy

S: sygnał dźwiękowy wydawany przez klakson

Ogpol.: **klakson**

Z: MędJP-II, 2000, s. 536

G: rusycyzm: автомобильный сигнал; por. też lit. automobilio signalas i błrs. аўтамабільны сігнал.

ŚCIANA

ktoś_i lezie na ściany

S: *i* pod wpływem silnych uczuć, np. gniewu lub strachu, traci panowanie nad sobą i zachowuje się nieporządkownie

P: potoczne; obrazowe

Ogpol.: *ktoś_i dostaje szalu*

G: wschodniosłowianizm, ros. *кто-н._i* лезет на стену, błrs. *хто-н._i* лезе на сцяну.

WSTAĆ

ktoś_p, ktoś_j, ktoś_k itd. **wstali w koło**

S: *i, j, k* itd. utworzyli krąg wokół czegoś

Ogpol.: *ktoś_p, ktoś_j, ktoś_k* itd. **stanęli kręgiem**

G: rusycyzm: *кто-н._p, кто-н._j, кто-н._k* и т. д. встали в круг.

Wnioski

1) Nasz rekonesans wykazał, że współczesny północnokresowy dialekt kulturowy jest przesycony specyficznymi frazemami bynajmniej nie w mniejszym stopniu niż swoistymi wyrazami. Ekscerpt złożony z 20 nieogólnopolskich reproduktów wielowrazowych, wypisanych z około 110 stron normatywnego (w założeniu) słownika, stanowi tego niezbity dowód.

2) Rekonesans potwierdził tezę, że największą przeszkodę w podjętych badaniach stanowi brak obszernych rejestrów frazematyki północnokresowej. Świadczy o tym dobitnie aktywowanie działu oznaczonego w naszym schemacie symbolem Z (*zapisy w innych źródłach*) tylko w dwóch artykułach hasłowych. Oznacza to, że dane dotyczące 90% wyekscerpowanego przez nas materiału (zasięg czasowy, w szczególności pierwsze wystąpienia, zasięg terytorialny, frekwencja, wariantywność, charakter źródeł) są dziś niedostępne, w odniesieniu zaś do pozostałych 10% – nadzwyczaj skromne (tylko jedno źródło). To wyjątkowo dolegliwy niedostatek, w zasadzie uniemożliwiający prowadzenie kompetentnej analizy i wyciąganie wiarygodnych wniosków.

3) Wszystkie osobliwe frazemy mają obcy źródłosłów. Jednak wobec braku danych, o których mowa w podpunkcie 2, w wielu wypadkach trudno dziś – w sposób niebudzący wątpliwości – wskazać jeden konkretny język jako źródło zmiany.

4) Analizowane przez nas frazemy mają najczęściej wschodniosłowiański rodowód, czyli pochodzą z języka rosyjskiego albo białoruskiego. Tak – na razie wstęp-

nie – zakwalifikowaliśmy 6 reproductów: *ani po dobremu, ani po złemu; na gołą nogę; Łbem muru nie przebijesz; nocny włóczykij; skrócić w barani róg; lezie na ściany*. Na drugim miejscu (5 jednostek) są wschodniosłowianizmy, które mają analogiczne odpowiedniki w języku litewskim: *będziesz gościem; tnie prawdę w oczy; rodzaj ogólny; siedzi jak na igłach; suche miejsce*. Do tej grupy należy dołączyć dwa reproducty, które uznaliśmy za rusycyzmy, mimo że analogiczne postaci występują zarówno w białoruszczyźnie, jak i litewszczyźnie: *krupy ryżowe i sygnał samochodowy*³⁶. Na kolejnej pozycji uplasowały się lituanizmy (4 frazemy): *biegacz krótkich dystansów; mistrzostwa piłki nożnej; Przyjaciela poznasz w biedzie; rzadki jak sito*. Poza tym w naszym ekscerpacie są dwa rusycyzmy: *będzie, co będzie i wstać w koło* oraz jeden białoruszczynizm: *Cicha świnia głęboko ryje*.

5) Z analizy wynika, że znaczny odsetek reproductów wielowyrazowych (7 jednostek, czyli 35% materiału) funkcjonuje we wszystkich czterech językach używanych dziś na kresach północno-wschodnich. Owo uwspólnienie zasobów frazematycznych wynika z długotrwałego spędzania życia w jednakowych lub zbliżonych warunkach przez przedstawicieli czterech narodów i może świadczyć – jeśli szeroko zakrojone badania tę wspólność potwierdzą – o wytworzeniu się w ich świadomości zbliżonego obrazu świata.

6) Nadspodziewanie duży (w porównaniu z pochodzeniem pojedynczych wyrazów północnokresowych) odsetek lituanizmów (20%) w naszym ekscerpacie może być skutkiem zabiegów translatorskich autorów słownika (tłumaczenia litewskich wielowyrazowców metodą „słowo po słowie” wskutek nieznamomości reproductów ogólnopolskich). Czy tak rzeczywiście było, można będzie stwierdzić dopiero po powstaniu obszernych, niemal kompletnych północnokresowych baz frazematycznych.

Bibliografia

- Bogusławski, A. (1976). O zasadach rejestracji jednostek języka. *Poradnik Językowy*, 1976(8), 356–364.
- Bogusławski, A. (1989). Uwagi o pracy nad frazeologią. W Z. Saloni (Red.), *Studia z polskiej leksykografii współczesnej* (T. 3, ss. 13–30). Dział Wydawnictw Filii Uniwersytetu Warszawskiego.
- Bogusławski, A., & Danielewiczowa, M. (2005). *Verba polona abscondita: Sonda słownikowa III*. Elma Books.
- Bogusławski, A., & Garnysz-Kozłowska, T. (1979). *Addendum to a Polish phraseology: An introductory issue / Addenda do frazeologii polskiej: Zeszyt wstępny*. Alta.

³⁶ Przyjmujemy – ze względu na charakter desygnatu – że nie jest to leksyka gwarowa, zatem raczej nie mogła pojawić się w białoruskim i litewskim wcześniej niż w rosyjskim.

- Bogusławski, A., & Wawrzyńczyk, J. (1993). *Polszczyzna, jaką znamy: Nowa sonda słownikowa*. Uniwersytet Warszawski.
- Bujnicki, T. (2017). Algis Kalėda (2 października 1952 – 11 maja 2017). *Pamiętnik Literacki*, 58(3), 256–260. <https://doi.org/10.18318/pl.2017.3.16>
- Chlebda, W. (1991). *Elementy frazematyki: Wprowadzenie do frazeologii nadawcy*. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Powstańców Śląskich.
- Chlebda, W. (2003). *Elementy frazematyki: Wprowadzenie do frazeologii nadawcy* (2. wyd. uzupełn.). Oficyna Wydawnicza LEKSEM.
- Chlebda, W. (2010a). Autorski glosariusz ważniejszych terminów. W W. Chlebda (Red.), *Na tropach reproduktów: W poszukiwaniu wielowyrzowych jednostek języka* (ss. 137–140). Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Chlebda, W. (2010b). Nieautomatyczne drogi dochodzenia do reproduktów wielowyrzowych. W W. Chlebda (Red.), *Na tropach reproduktów: W poszukiwaniu wielowyrzowych jednostek języka* (ss. 15–35). Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Chlebda, W. (2014). Od tematycznego frazeologicznego słownika przekładowego do alfabetycznego słownika par przekładowych. W W. Chlebda (Red.), *Polsko-rosyjski słownik par przekładowych: Tom zbiorczy Podręcznego idiomatykonu polsko-rosyjskiego* (Z. 1–5, ss. 9–67). Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Dawlewicz, M. (2000). *Słownictwo socjolektu młodzieży polskiego pochodzenia w Wilnie*. Dom Wydawniczy ELIPSA.
- Dwilewicz, B. (1997). *Język mieszkańców wsi Bujwidze na Wileńszczyźnie*. Wydawnictwo DiG.
- Dziamka-Lenart, G. (2018). *Frazeografia polska: Teoria i praktyka*. Wydawnictwo UAM.
- Fedorushkov, Y. (2018). Prolegomena do tagowania frazemów w równoległym korpusie rosyjsko-polskim (literatura piękna) w aspekcie przekładoznawczym. *Acta Polono-Ruthenica*, 23(2), 55–73. <https://doi.org/10.31648/apr.2531>
- Geben, K. (2003). *Świadomość i kompetencja językowa a warstwy leksykalne w idiolektach młodzieży polskiego pochodzenia na Wileńszczyźnie*. Dom Wydawniczy ELIPSA.
- Grek-Pabisowa, I., Ostrówka, M., & Jankowiak, M. (2017). *Słownik mówionej polszczyzny północnokresowej*. Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk. <http://www.ireteslaw.ispan.waw.pl/handle/123456789/128>
- Grochowski, M. (1982). *Zarys leksykologii i leksykografii: Zagadnienia synchroniczne*. Uniwersytet Mikołaja Kopernika.
- Kalėda, A., Kalėdienė, B., & Niedzwiecka, M. (1991). *Lietuvių-lenkų kalbų žodynas*. Mokslas.
- Karaś, H. (2002). *Gwary polskie na Kowieńszczyźnie*. Wydawnictwo Auśra.
- Kasner, M. (2018). Z życia zostaje co?... Prof. dr hab. Algis Kalėda (2.10.1952 – 11.05.2017). *Acta-Baltico-Slavica*, 42, 288–295. <https://doi.org/10.11649/abs.2018.014>
- Koniusz, E. (2001). *Polszczyzna historyczna z Litwy w Słowniku gwar polskich Jana Karłowicza*. Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej.
- Kozioł-Chrzanowska, E. (2012). Frazemy, hece i reproduktury – w poszukiwaniu rozstrzygnięć terminologicznych do opisu wybranych konstrukcji wielowyrzowych. *Język Polski*, 92(4), 249–259.

- Kozioł-Chrzanowska, E. (2014). Pogranicza frazeologii: Zarys problematyki badawczej potocznych reproductów języka polskiego. *Polonica*, 34, 141–153.
- Krasnowolski, A. (1899). *Słowniczek frazeologiczny: Poradnik dla piszących*. Skład główny w Księgarni E. Wendego.
- Kurzowa, Z. (1993). *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XVI–XX w.* Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Lewaszkiwicz, T. (2017). *Język powojennych przesiedleńców z Nowogródka i okolicy*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Lewicki, A. M. (1976). *Wprowadzenie do frazeologii syntaktycznej: Teoria zwrotu frazeologicznego*. Uniwersytet Śląski.
- Lewicki, A. M. (2003). *Studia z teorii frazeologii*. Oficyna Wydawnicza LEKSEM.
- Lindert, B. (1972). Z frazeologii staropolskiej używanej w języku polskim na Litwie na początku XVII w. (na podstawie Discursu Nabożnego A. S. Radziwiłła, wydane w Wilnie w 1636 r.). *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska: Sektio F. Nauki humanistyczne i filozoficzne*, 27(5), 81–87.
- Marszałek, M. (2006). *Słownictwo wydawnictw książkowych drukowanych na radzieckiej Litwie: Opis dyferencjalny*. Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Marszałek, M. (2015). Frazemy wschodniosłowiańskie w powojennej polszczyźnie wileńskiej. *Język Polski*, 95(5), 433–445.
- Marszałek, M. (2016). Frazemy rosyjskie w pisany wariant polszczyzny wileńskiej. W Z. Nowożenowa & T. Kananowicz (Red.), *Tekst jako kultura. Kultura jako tekst* (T. 3, ss. 27–39). Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Mędelska, J. (1993). *Język polski na Litwie w dziewiątym dziesięcioleciu XX wieku*. Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- Mędelska, J. (2000). *Język polskiej prasy wileńskiej (1945–1979): T. 2. Lata 1945–1959* [MęJP-II]. Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- Mędelska, J. (2004). *Język polskiej prasy wileńskiej (1945–1979): T. 3. Lata 1960–1979: Cz. 2. Słownictwo, wyrazy*. Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej.
- Mędelska, J. (2007). Słowniki innojęzyczno-polskie wydawane na Kresach jako źródło wiedzy o stanie polszczyzny kresowej (na przykładzie *Słownika litewsko-polskiego* z 1991 roku). *Acta Baltico-Slavica*, 31, 161–174.
- Mędelska, J., & Marszałek, M. (2019a). Frazematyka północnokresowa: Problemy opisu tradycyjnego i zarys projektu jego sformalizowania. *Język Polski*, 99(2), 91–102. <https://doi.org/10.31286/JJP.99.2.6>
- Mędelska, J., & Marszałek, M. (2019b). Zagadkowe *im* + przysłówki lub przymiotnik w stopniu wyższym: Przyczynek do badań nad frazematyką północnokresową. *Poradnik Językowy*, 2019(6), 79–88.
- Müldner-Nieckowski, P. (2007). *Frazeologia poszerzona: Studium leksykograficzne*. Oficyna Wydawnicza Volumen.
- Müldner-Nieckowski, P. (2017). Funkcjonalna klasyfikacja frazeologizmów. W J. Wawrzyńczyk

- & P. Wierzchoń (Red.), *Wokół 300 tysięcy polskich słów: Wstęp do hasłownikologii* (ss. 259–280). BEL Studio.
- Nowowiejski, B. (1991a). Regionalizmy kresowe (północno-wschodnie) w mowie mieszkańców Sokółki. W K. Handke (Red.), *Regionalizmy w języku familijnym: Zbiór studiów* (ss. 7–11). Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Nowowiejski, B. (1991b). Z frazeologii mowy sokólskiej. *Prace Filologiczne*, 36, 309–316.
- Rieger, J. (1996). Słownictwo „wileńskie” ze zbioru Leonarda Jaszczanina dziś. W J. Rieger (Red.), *Język polski dawnych Kresów Wschodnich: T. 1. Studia i materiały* (ss. 79–109). Wydawnictwo Naukowe Semper.
- Rieger, J. (1999). Słownictwa „wileńskiego” ze zbioru Leonarda Jaszczanina ciąg dalszy. W J. Rieger (Red.), *Język polski dawnych Kresów Wschodnich: T. 2. Studia i materiały* (ss. 57–76). Wydawnictwo Naukowe Semper.
- Rieger, J., Masojć, I., & Rutkowska, K. (2006). *Słownictwo polszczyzny gwarowej na Litwie*. Wydawnictwo DiG.
- Satkiewicz, H. (1991). O regionalizmach leksykalnych w języku familijnym dawnych mieszkańek Grodna. W K. Handke (Red.), *Regionalizmy w języku familijnym: Zbiór studiów* (ss. 7–11). Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Sawaniewska-Mochowa, Z. (2002). *Ze studiów nad socjolektem drobnej szlachty kowieńskiej XIX wieku (na podstawie słowników przekładowych Antoniego Juszkiewicza)*. Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej.
- Trypućko, J. (1957). *Język Władysława Syrokomli (Ludwika Kondratowicza): Przyczynek do dziejów polskiego języka literackiego w wieku XIX* (Cz. 2). A.-B. Lundequistska Bokhandeln; Otto Harrassowitz.
- Turkiewicz, H. (2005). Jeszcze trwają w pamięci jej uśmiech i słowa. *Magazyn Wileński*, 2005(3), 12–14. <http://www.magwil.lt/archiwum/archiwum/2005/wmw-3/mar-13.htm>
- Tyrpa, A., & Rak, M. (2010). Onomazjologiczne ujęcie frazematyki gwarowej. W B. Czopek-Kopciuch & P. Żmigrodzki (Red.), *Język polski – wczoraj, dziś, jutro...* (ss. 351–358). Lexis.
- Tyrpa, A., & Rak, M. (2015). Założenia słownikowego opisu frazematyki gwarowej. *Problemy Frazeologii Europejskiej*, 10, 7–21.
- Wawrzyńczyk, J. (2013). *Depozytorium leksykalne języka polskiego: T. 41. Fotoprzeгляд frazematyczny 1*. BEL Studio.
- Wawrzyńczyk, J. (2014). *Depozytorium leksykalne języka polskiego: T. 43. Fotoprzeгляд frazematyczny 3*. BEL Studio.
- Wawrzyńczyk, J. (2015a). *Depozytorium leksykalne języka polskiego: T. 44. Fotoprzeгляд frazematyczny 4*. BEL Studio.
- Wawrzyńczyk, J. (2015b). *300 tysięcy czy milion(y)? O stanie zasobów słownictwa polskiego w dniu 31 grudnia 2000 r.* Mila Hoshi.
- Wawrzyńczyk, J. (2018). *Fotocytatografia ciekawa i użyteczna*. BEL Studio.
- Wawrzyńczyk, J., & Wierzchoń, P. (2017). *Podstawowe informacje o Narodowym Fotokorpusie Języka Polskiego*. BEL Studio.

- Wierzchoń, P. (2008). *Kotus: „Verba polona abscondita...” (w fotodokumentacji): Szkic lingwochronologizacyjny: Centuria pierwsza*. Instytut Językoznawstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Wierzchoń, P. (2010). Pięć bardzo skutecznych (sprawdzonych) sposobów na masowe wyodrębnianie wielowyrzowych segmentów podejrzanych o frazematyczność (czyli reproduktów). W W. Chlebda (Red.), *Na tropach reproduktów: W poszukiwaniu wielowyrzowych jednostek języka* (ss. 87–125). Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Wołk, M. (2016). Wyłowione z potoku mowy: O statusie i funkcjonowaniu w polszczyźnie wyrażenia „powiem ci, że_”. *Język Polski*, 96(4), 88–96.
- Zielińska, A. (2002). *Polska mniejszość na Litwie Kowieńskiej: Studium socjolingwistyczne*. Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk (Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy).
- Гюлумянц, К. М. (1982). Некоторые наблюдения над фразеологией польских говоров белорусско-литовской зоны. W J. Rieger & W. Werenicz (Red.), *Studia nad polszczyzną kresową* (T. 1, ss. 225–231). Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Маршалэк, М. (2002). Балтийское и восточнославянское наследие в составе фразеологизмов культурной разновидности польского периферийного диалекта. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского: Серия. Филология*, 15, 42–46.
- Мэндэльска, И. (2002). Красочное наследие, полученное севернокресовой фразематикой от восточнославянских и балтийских языков. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского: Серия. Филология*, 15, 12–17.
- Ройзензон, Л. И., & Гольцекер, Ю. П. (1982). Наблюдения над фразеологией польских народных говоров на территории Литовской СССР. W J. Rieger & W. Werenicz (Red.), *Studia nad polszczyzną kresową* (T. 1, ss. 233–242). Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

Bibliography (Transliteration)

- Bogusławski, A. (1976). O zasadach rejestracji jednostek języka. *Poradnik Językowy*, 1976(8), 356–364.
- Bogusławski, A. (1989). Uwagi o pracy nad frazeologią. In Z. Saloni (Ed.), *Studia z polskiej leksykografii współczesnej* (Vol. 3, pp. 13–30). Dział Wydawnictw Filii Uniwersytetu Warszawskiego.
- Bogusławski, A., & Danielewiczowa, M. (2005). *Verba polona abscondita: Sonda słownikowa III*. Elma Books.
- Bogusławski, A., & Garnysz-Kozłowska, T. (1979). *Addendum to a Polish phraseology: An introductory issue / Addenda do frazeologii polskiej: Zeszyt wstępny*. Alta.
- Bogusławski, A., & Wawrzyńczyk, J. (1993). *Polszczyzna, jaką znamy: Nowa sonda słownikowa*. Uniwersytet Warszawski.

- Bujnicki, T. (2017). Algis Kalėda (2 października 1952 – 11 maja 2017). *Pamiętnik Literacki*, 58(3), 256–260. <https://doi.org/10.18318/pl.2017.3.16>
- Chlebda, W. (1991). *Elementy frazematyki: Wprowadzenie do frazeologii nadawcy*. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Powstańców Śląskich.
- Chlebda, W. (2003). *Elementy frazematyki: Wprowadzenie do frazeologii nadawcy* (2nd ed., Rev. ed.). Oficyna Wydawnicza LEKSEM.
- Chlebda, W. (2010a). Autorski glosariusz ważniejszych terminów. In W. Chlebda (Ed.), *Na tropach reproduktów: W poszukiwaniu wielowyrazowych jednostek języka* (pp. 137–140). Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Chlebda, W. (2010b). Nieautomatyczne drogi dochodzenia do reproduktów wielowyrazowych. In W. Chlebda (Ed.), *Na tropach reproduktów: W poszukiwaniu wielowyrazowych jednostek języka* (pp. 15–35). Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Chlebda, W. (2014). Od tematycznego frazeologicznego słownika przekładowego do alfabetycznego słownika par przekładowych. In W. Chlebda (Ed.), *Polsko-rosyjski słownik par przekładowych: Tom zbiorczy Podręcznego idiomatykonu polsko-rosyjskiego* (Pt. 1–5, pp. 9–67). Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Dawlewicz, M. (2000). *Słownictwo socjolektu młodzieży polskiego pochodzenia w Wilnie*. Dom Wydawniczy ELIPSA.
- Dwilewicz, B. (1997). *Język mieszkańców wsi Bujwidze na Wileńszczyźnie*. Wydawnictwo DiG.
- Dziamaska-Lenart, G. (2018). *Frazeografia polska: Teoria i praktyka*. Wydawnictwo UAM.
- Fedorushkov, Y. (2018). Prolegomena do tagowania frazemów w równoległym korpusie rosyjsko-polskim (literatura piękna) w aspekcie przekładoznawczym. *Acta Polono-Ruthenica*, 23(2), 55–73. <https://doi.org/10.31648/apr.2531>
- Geben, K. (2003). *Świadomość i kompetencja językowa a warstwy leksykalne w idiolektach młodzieży polskiego pochodzenia na Wileńszczyźnie*. Dom Wydawniczy ELIPSA.
- Giulumians, K. M. (1982). Nekotorye nabliudeniia nad frazeologiei pol'skikh govorov belorusko-litovskoi zony. In J. Rieger & W. Werenicz (Eds.), *Studia nad polszczyzną kresową* (Vol. 1, pp. 225–231). Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Grek-Pabisowa, I., Ostrówka, M., & Jankowiak, M. (2017). *Słownik mówionej polszczyzny północnokresowej*. Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk. <http://www.ireteslaw.ispan.waw.pl/handle/123456789/128>
- Grochowski, M. (1982). *Zarys leksykologii i leksykografii: Zagadnienia synchroniczne*. Uniwersytet Mikołaja Kopernika.
- Kalėda, A., Kalėdienė, B., & Niedzviecka, M. (1991). *Lietuvių-lenkų kalbų žodynas*. Mokslas.
- Karaś, H. (2002). *Gwary polskie na Kowieńszczyźnie*. Wydawnictwo Auśra.
- Kasner, M. (2018). Z życia zostaje co?... Prof. dr hab. Algis Kalėda (2.10.1952 – 11.05.2017). *Acta-Baltico-Slavica*, 42, 288–295. <https://doi.org/10.11649/abs.2018.014>
- Koniusz, E. (2001). *Polszczyzna historyczna z Litwy w Słowniku gwar polskich Jana Karłowicza*. Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej.

- Kozioł-Chrzanowska, E. (2012). Frazemy, hece i reprodukty – w poszukiwaniu rozstrzygnięć terminologicznych do opisu wybranych konstrukcji wielowyrzowych. *Język Polski*, 92(4), 249–259.
- Kozioł-Chrzanowska, E. (2014). Pogranicza frazeologii: Zarys problematyki badawczej potocznych reproduktów języka polskiego. *Polonica*, 34, 141–153.
- Krasnowolski, A. (1899). *Słowniczek frazeologiczny: Poradnik dla piszących*. Skład główny w Księgarni E. Wendego.
- Kurzowa, Z. (1993). *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XVI–XX w.* Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Lewaszkiwicz, T. (2017). *Język powojennych przesiedleńców z Nowogródka i okolicy*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Lewicki, A. M. (1976). *Wprowadzenie do frazeologii syntaktycznej: Teoria zwrotu frazeologicznego*. Uniwersytet Śląski.
- Lewicki, A. M. (2003). *Studia z teorii frazeologii*. Oficyna Wydawnicza LEKSEM.
- Lindert, B. (1972). Z frazeologii staropolskiej używanej w języku polskim na Litwie na początku XVII w. (na podstawie Discursu Nabożnego A. S. Radziwiłła, wydanego w Wilnie w 1636 r.). *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska: Sektio F. Nauki humanistyczne i filozoficzne*, 27(5), 81–87.
- Marshalék, M. (2002). Baltiiskoe i vostochnoslavianskoe nasledie v sostave frazeologizmov kulturnoi raznovidnosti polskogo periferiinnogo dialekta. *Uchenye zapiski Tavricheskogo natsional'nogo universiteta im. V. I. Vernadskogo: Seriiia. Filologiiia*, 15, 42–46.
- Marszałek, M. (2006). *Słownictwo wydawnictw książkowych drukowanych na radzieckiej Litwie: Opis dyferencjalny*. Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Marszałek, M. (2015). Frazemy wschodniosłowiańskie w powojennej polszczyźnie wileńskiej. *Język Polski*, 95(5), 433–445.
- Marszałek, M. (2016). Frazemy rosyjskie w pisanim wariantcie polszczyzny wileńskiej. In Z. Nowożenowa & T. Kananowicz (Eds.), *Tekst jako kultura. Kultura jako tekst* (Vol. 3, pp. 27–39). Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Méndel'ska, I. (2002). Krasochnoe nasledie, poluchennoe severnokresovoi frazematikoī ot vostochnoslavianskikh i baltiiskikh iazykov. *Uchenye zapiski Tavricheskogo natsional'nogo universiteta im. V. I. Vernadskogo: Seriiia. Filologiiia*, 15, 12–17.
- Mędelska, J. (1993). *Język polski na Litwie w dziewięćciu dziesięcioleciu XX wieku*. Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- Mędelska, J. (2000). *Język polskiej prasy wileńskiej (1945–1979): Vol. 2. Lata 1945–1959* [Męd]P-II]. Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- Mędelska, J. (2004). *Język polskiej prasy wileńskiej (1945–1979): Vol. 3. Lata 1960–1979: Pt. 2. Słownictwo, wyrazy*. Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej.
- Mędelska, J. (2007). Słowniki innojęzyczno-polskie wydawane na Kresach jako źródło wiedzy o stanie polszczyzny kresowej (na przykładzie *Słownika litewsko-polskiego* z 1991 roku). *Acta Baltico-Slavica*, 31, 161–174.
- Mędelska, J., & Marszałek, M. (2019a). Frazematyka północnokresowa: Problemy opisu tra-

- dycyjnego i zarys projektu jego sformalizowania. *Język Polski*, 99(2), 91–102. <https://doi.org/10.31286/JP.99.2.6>
- Mędelska, J., & Marszałek, M. (2019b). Zagadkowe *im* + przysłówki lub przymiotnik w stopniu wyższym: Przyczynek do badań nad frazematyką północnokresową. *Poradnik Językowy*, 2019(6), 79–88.
- Müldner-Nieckowski, P. (2007). *Frazeologia poszerzona: Studium leksykograficzne*. Oficyna Wydawnicza Volumen.
- Müldner-Nieckowski, P. (2017). Funkcjonalna klasyfikacja frazeologizmów. In J. Wawrzyńczyk & P. Wierzchoń (Eds.), *Wokół 300 tysięcy polskich słów: Wstęp do hasłownikologii* (pp. 259–280). BEL Studio.
- Nowowiejski, B. (1991a). Regionalizmy kresowe (północno-wschodnie) w mowie mieszkańców Sokółki. In K. Handke (Ed.), *Regionalizmy w języku familijnym: Zbiór studiów* (pp. 7–11). Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Nowowiejski, B. (1991b). Z frazeologii mowy sokólskiej. *Prace Filologiczne*, 36, 309–316.
- Rieger, J. (1996). Słownictwo “wileńskie” ze zbioru Leonarda Jaszczanina dziś. In J. Rieger (Ed.), *Język polski dawnych Kresów Wschodnich: Vol. 1. Studia i materiały* (pp. 79–109). Wydawnictwo Naukowe Semper.
- Rieger, J. (1999). Słownictwa “wileńskiego” ze zbioru Leonarda Jaszczanina ciąg dalszy. In J. Rieger (Ed.), *Język polski dawnych Kresów Wschodnich: Vol. 2. Studia i materiały* (pp. 57–76). Wydawnictwo Naukowe Semper.
- Rieger, J., Masojć, I., & Rutkowska, K. (2006). *Słownictwo polszczyzny gwarowej na Litwie*. Wydawnictwo DiG.
- Roizenzon, L. I., & Gol'tseker, I. P. (1982). Nabliudeniia nad frazeologiej pol'skikh narodnykh govorov na territorii Litovskoï SSSR. In J. Rieger & W. Werenicz (Eds.), *Studia nad polszczyzną kresową* (Vol. 1, pp. 233–242). Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Satkiewicz, H. (1991). O regionalizmach leksykalnych w języku familijnym dawnych mieszkanków Grodna. In K. Handke (Ed.), *Regionalizmy w języku familijnym: Zbiór studiów* (pp. 7–11). Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Sawaniewska-Mochowa, Z. (2002). *Ze studiów nad socjolektem drobnej szlachty kowieńskiej XIX wieku (na podstawie słowników przekładowych Antoniego Juszkiewicza)*. Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej.
- Trypućko, J. (1957). *Język Władysława Syrokomli (Ludwika Kondratowicza): Przyczynek do dziejów polskiego języka literackiego w wieku XIX* (Pt. 2). A.-B. Lundequistska Bokhandeln; Otto Harrassowitz.
- Turkiewicz, H. (2005). Jeszcze trwają w pamięci jej uśmiech i słowa. *Magazyn Wileński*, 2005(3), 12–14. <http://www.magwil.lt/archiwum/archiwum/2005/wmw-3/mar-13.htm>
- Tyrpa, A., & Rak, M. (2010). Onomazjologiczne ujęcie frazematyki gwarowej. In B. Czopek-Kopciuch & P. Żmigrodzki (Eds.), *Język polski – wczoraj, dziś, jutro...* (pp. 351–358). Lexis.
- Tyrpa, A., & Rak, M. (2015). Założenia słownikowego opisu frazematyki gwarowej. *Problemy Frazeologii Europejskiej*, 10, 7–21.

- Wawrzyńczyk, J. (2013). *Depozytorium leksykalne języka polskiego: Vol. 41. Fotoprzeгляд frazematyczny 1*. BEL Studio.
- Wawrzyńczyk, J. (2014). *Depozytorium leksykalne języka polskiego: Vol. 43. Fotoprzeгляд frazematyczny 3*. BEL Studio.
- Wawrzyńczyk, J. (2015a). *Depozytorium leksykalne języka polskiego: Vol. 44. Fotoprzeгляд frazematyczny 4*. BEL Studio.
- Wawrzyńczyk, J. (2015b). *300 tysięcy czy milion(y)? O stanie zasobów słownictwa polskiego w dniu 31 grudnia 2000 r.* Mila Hoshi.
- Wawrzyńczyk, J. (2018). *Fotocytatografia ciekawa i użyteczna*. BEL Studio.
- Wawrzyńczyk, J., & Wierzchoń, P. (2017). *Podstawowe informacje o Narodowym Fotokorpusie Języka Polskiego*. BEL Studio.
- Wierzchoń, P. (2008). *Kotuś: "Verba polona abscondita..." (w fotodokumentacji): Szkic lingwochronologizacyjny: Centuria pierwsza*. Instytut Językoznawstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Wierzchoń, P. (2010). Pięć bardzo skutecznych (sprawdzonych) sposobów na masowe wyodrębnianie wielowyrzawowych segmentów podejrzanych o frazematyczność (czyli reproductów). In W. Chlebda (Ed.), *Na tropach reproductów: W poszukiwaniu wielowyrzawowych jednostek języka* (pp. 87–125). Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Wołk, M. (2016). Wyłowione z potoku mowy: O statusie i funkcjonowaniu w polszczyźnie wyrażenia „powiem ci, że_”. *Język Polski*, 96(4), 88–96.
- Zielińska, A. (2002). *Polska mniejszość na Litwie Kowieńskiej: Studium socjolingwistyczne*. Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk (Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy).

Łbem muru nie przebijesz.

Na tropach frazematyki północnokresowej końca XX wieku

Streszczenie

Autorzy podjęli studia nad bardzo słabo zbadanym zasobem frazematycznym polszczyzny północnokresowej.

W pierwszej części artykułu przedstawiono w dużym skrócie problemy ogólne, teoretyczne związane ze statusem konstrukcji wielowyrzawowych, z wyodrębnianiem spośród nich wielokomponentowych jednostek języka, czyli reproductów (frazemów), z predylekcją badaczy do opisywania pojedynczych wyrazów i pomijania całości wielowyrzawowych, mimo że to właśnie tych ostatnich jest w językach naturalnych znacznie więcej niż jednostek jednoelementowych. Udowodniono, że szczególnie zaniedbana jest obecnie frazematyka północnokresowa. W rezultacie tego zaniedbania dotkliwie brakuje obszernych baz tamtejszych całości wielowyrzawowych, co z kolei uniemożliwia przedstawienie wiarygodnych opisów jednostek

nieciągłych. Autorzy postulują rozpoczęcie badań od stworzenia niemal od podstaw północnokresowych frazematycznych baz materiałowych.

W części empirycznej przedstawiono rezultaty pierwszego rekonesansu badawczego, czyli poddania ekscerpcji fragmentu (około 110 stron) słownika litewsko-polskiego wydanego w Wilnie u schyłku XX wieku. Ekscerpt zawiera aż 20 frazemów nieogólnopolskich, co potwierdza tezę, że współczesny północnokresowy dialekt kulturalny jest przesycony wielowyrzowcami. Aż 90% reproduktów nie ma – najprawdopodobniej pozornie, z braku obszernych baz – poświadczeń w innych źródłach. Wszystkie jednostki są pochodzenia obcego. Co ciekawe, 35% materiału występuje we wszystkich czterech językach używanych na Kresach (*będziesz gościem; tnie prawdę w oczy; rodzaj ogólny; siedzi jak na igłach; suche miejsce; krupy ryżowe i sygnał samochodowy*). Prawdopodobnie jednakowe warunki życia doprowadziły do wytworzenia się zbliżonego obrazu świata.

Wyekscerpowany materiał frazematyczny zaprezentowano w postaci sformalizowanej, adaptując zasady opisu jednostek języka zaproponowane przez Andrzeja Bogusławskiego.

Słowa kluczowe: produkty i reprodukty językowe; frazematyka północnokresowa w opisie sformalizowanym

Łbem muru nie przebijesz:
Tracing Northern Kresy Phraseology
of the End of the Twentieth Century

Abstract

The authors studied the little-investigated body of northern Kresy Polish phraseology.

The first part of the article briefly presents general, theoretical issues related with the status of multi-word constructions, highlighting among these multi-component language units, i.e. reproductions (phrasemes), with the predilection of researchers to describe individual words and avoid multi-word units, even though there are many more of the latter in natural language than single-element units. It has been shown that northern Kresy phrasematics has been particularly neglected. A result of this neglect is the lack of extensive databases of these multi-word units, which in turn makes it impossible to present a credible description of discontinuous units. The authors propose that research should begin with the assembly of a database of northern Kresy phrasematic material nearly from scratch.

The empirical part presents the results of initial exploratory research, i.e. performing extraction on a fragment (ca. 110 pages) of a Lithuanian-Polish dictionary published in Vilnius at the end of the twentieth century. The excerpt contains as many as twenty phrasemes that are not found in general Polish, which confirms the thesis that contemporary northern Kresy cultural dialect is saturated with multi-word units. As many as 90% of reproductions are not – most likely apparently, due to the lack of an extensive database – attested in other sources. All are of foreign origin. Interestingly, 35% of the material occurs in all four languages used in Kresy (*będziesz gościem; trnie prawdę w oczy; rodzaj ogólny; siedzi jak na igłach; suche miejsce; krupy ryżowe and sygnał samochodowy*). Most likely the same living conditions led to the creation of a similar image of the world.

The extracted phrasematic material is presented in a formalised manner, adapting the principles of description of language units proposed by Andrzej Bogusławski.

Keywords: language products and reproductions; formalised description of northern Kresy phraseology

Prof. dr hab. Jolanta Mędelska, head of the Language Contact Department of the Faculty of Linguistics, Kazimierz Wielki University, Bydgoszcz; PhD – 1987, Nicolaus Copernicus University in Toruń; habilitation in Slavic Linguistics – 1994, Nicolaus Copernicus University in Toruń; full professor – 2002; author and co-author of fourteen monographs, editor and co-editor of six scholarly publications, author of over two hundred scholarly articles and reviews; her scholarly interests include confrontative linguistics, bilingual lexicography, Balto-Slavic language contacts, Northern Borderland Polish, Soviet Polish and German.

Bibliography (selected): *Język polskiej prasy wileńskiej (1945–1979)*, t. 1: *Wileńska prasa i jej twórcy na tle nowej sytuacji polityczno-społecznej* [The language of Vilnius press (1945–1979), vol. 1: Vilnius press and its creators against the background of a new political and social situation], Bydgoszcz 1999; *Język polskiej prasy wileńskiej (1945–1979)*, t. 2: *Lata 1945–1959* [The language of Vilnius press (1945–1979), vol. 2: Years 1945–1959], Bydgoszcz 2000; *Język polskiej prasy wileńskiej (1945–1979)*, t. 3: *Lata 1960–1979, cz. 1: Fonetyka, słowotwórstwo, fleksja, składnia* [The language of Vilnius press (1945–1979), vol. 3: Years 1960–1979, part 1: Phonetics, word formation, inflection, syntax], Bydgoszcz 2001; *Język polskiej prasy wileńskiej (1945–1979)*, t. 3: *Lata 1960–1979, cz. 2: Słownictwo: Wyrazy* [The language of Vilnius press (1945–1979), vol. 3: Years 1960–1979, part 2: Vocabulary: Words], Bydgoszcz 2004; (with Marek Cieszkowski and Maria Jankowiak-Rutkowska), *Sowietyzacja języka Niemców*

rosyjskich w latach 20. i 30. XX wieku, t. 1: *Losy Niemców rosyjskich i stan ich języka (do 1941 roku)*, cz. 1: *Zbiorowość niemiecka na ziemi rosyjskiej (od zarania do początków XX w.)* [Sovietisation of the language of Russian Germans in the 1920s and 1930s, vol. 1: The fates of Russian Germans and the state of their language (until 1941), part 1: German community in a Russian land (since the dawn until the beginning of the twentieth century)], Bydgoszcz 2017; (with Marek Cieszkowski and Michał Sobczak), *Sowietyzacja języka Niemców rosyjskich w latach 20. i 30. XX w.*, t. 1: *Losy Niemców rosyjskich i stan ich języka (do 1941 roku)*, cz. 2: *Losy Niemców rosyjskich w latach 20. i 30. XX w.* [Sovietisation of the language of Russian Germans in the 1920s and 1930s, vol. 1: The fates of Russian Germans and the state of their language (until 1941), part 2: The fates of Russian Germans in the 1920s and 1930s], Bydgoszcz 2017.

Dr hab. Marek Marszałek, Associate Professor at the Faculty of Linguistics, Kazimierz Wielki University, Bydgoszcz, head of the Translation Studies Department of the Faculty of Linguistics; PhD – 1992, Rostov State University; habilitation in Slavic Linguistics – 2007, University of Gdańsk; author of five books and co-author of one, author of over a hundred scholarly articles and reviews. His scholarly interests include translation studies, Northern Borderland Polish, language contact, bilingual lexicography.

Bibliography (selected): *Проблемы перевода донских диалектизмов на польский язык* [Difficulties of translating Don dialectisms into the Polish language], Bydgoszcz 1999; *Dondialektismen in einem allgemeinen russisch-deutschen Wörterbuch* [Don dialectisms in a general Russian-German dictionary], Warszawa (Warsaw) 2001; *Dialektyzmy dońskie w rosyjsko-niemieckiej perspektywie leksykograficznej* [Don dialectisms from the Russian-German lexicographical perspective], Bydgoszcz 2002; (with Jolanta Mędelska), *Za murem. Polszczyzna wydawnictw publikowanych w Republice Litewskiej w latach 1919–1940 (na tle ogólnopolskim i północnokresowym)*, t. 1: *Fonetyka, grafia* [Behind the wall: The Polish of publications published in the Republic of Lithuania in 1919–1940 (in relation to General Polish and Northern Borderland Polish), vol. 1: Phonetics, graphy], Bydgoszcz 2005; *Słownictwo wydawnictw książkowych drukowanych na radzieckiej Litwie. Opis dyferencjalny* [Vocabulary of book publications printed in Soviet Lithuania: A differential description], Bydgoszcz 2006.

Correspondence: Jolanta Mędelska, Language Contact Department, Faculty of Linguistics, Kazimierz Wielki University, Bydgoszcz, jolantamedelska@gmail.com; Marek Marszałek,

Translation Studies Department, Faculty of Linguistics, Kazimierz Wielki University, Bydgoszcz, marmarsz@ukw.edu.pl

Support of the work: The study was conducted at the authors' own expense.

Authors' contribution: The authors declare that their contribution to the creation of the article was virtually identical. The concept, premise, methods and so on were developed during a several-week-long discussion after which they were modified and perfected. Both authors participated in drafting the manuscript.

Competing interests: Both authors are reviewers of this journal, but they have not reviewed any texts in this volume.

Publication History: Received: 2019-07-23; Accepted: 2020-04-23; Published: 2020-12-31.